JORGE LUIS BORGES

SUDUL

Omul care debarcase în 1871 la Buenos Aires se numea Johannes Dahlmann și era pastor al bisericii evanghelice; în 1939, unul dintre nepoții săi, Juan Dahlmann, era secretar al bibliotecii municipale din strada Cordoba și se simțea profund argentinian. Bunicul său dinspre mamă fusese acel vestit Francisco Flores, din corpul 2 infanterie, care-a murit pe frontiera de la Buenos Aires, străpuns de lăncile indienilor din Catriel; în discordia dintre cele două descendențe ale sale, Juan Dahlmann (poate sub impulsul sângelui germanic) și-a ales-o pe cea a străbunului romantic sau, poate, pe cea a morții romantice. Fotografia unui om șters, o spadă veche, fericirea și îndrăzneala unor cântece, deprinderea câtorva strofe din Martin Fierro, anii, înșelarea și singurătatea, au consolidat acest criolism oarecum voluntar, niciodată ostentativ. Cu prețul unor sacrificii, Dahlmann reușise să salveze închipuirea unei ferme din Sud, cândva a lui Flores; una din imaginile care-i urmăreau mereu memoria era cea a eucalipților plini de balsam și cea a casei joase și încăpătoare, azi de culoare roșietică mai de mult bătând în galben. Treburile și poate și nepăsarea îl rețineau la oraș. Vară de vară se mulțumea cu ideea abstractă a posesiunii, a certitudinii că această casă îl aștepta într-un anume punct al câmpiei fără margini. În ultimele zile din februarie 1939 ceva s-a petrecut cu el.

Orb la orice vinovăție, destinul poate fi înșelat cu distracții fără importanță. Dahlmann își făcuse rost, în seara aceea, de un exemplar neobișnuit din O mie și una de nopți de Weil; dornic să-și cerceteze prețiosul dar, n-a mai așteptat să coboare ascensorul și a urcat în grabă scările; în întuneric ceva i-a atins fruntea. Era un liliac? O pasăre? Pe chipul nevestei care i-a deschis ușa a citit groaza, iar mâna care și-a trecut-o

JORGE LUIS BORGES

SUDUL

Omul care debarcase în 1871 la Buenos Aires se numea Johannes Dahlmann şi era pastor al bisericii evanghelice; în 1939, unul dintre nepoţii săi, Juan Dahlmann, era secretar al bibliotecii municipale din strada Cordoba şi se simţea profund argentinian. Bunicul său dinspre mamă fusese acel vestit Francisco Flores, din corpul 2 infanterie, care-a murit pe frontiera de la Buenos Aires, străpuns de lăncile indienilor din Catriel; în discordia dintre cele două descendenţe ale sale, Juan Dahlmann (poate sub impulsul sângelui germanic) şi-a ales-o pe cea a străbunului romantic sau, poate, pe cea a morţii romantice. Fotografia unui om şters, o spadă veche, fericirea şi îndrăzneala unor cântece, deprinderea câtorva strofe din Martin Fierro, anii, înşelarea şi singurătatea, au consolidat acest criolism oarecum voluntar, niciodată ostentativ. Cu preţul unor sacrificii, Dahlmann reuşise să salveze închipuirea unei ferme din Sud, cândva a lui Flores; una din imaginile care-i urmăreau mereu memoria era cea a eucalipţilor plini de balsam şi cea a casei joase şi încăpătoare, azi de culoare roşietică mai de mult bătând în galben. Treburile şi poate şi nepăsarea îl reţineau la oraş. Vară de vară se mulţumea cu ideea abstractă a posesiunii, a certitudinii că această casă îl aştepta într-un anume punct al câmpiei fără margini. În ultimele zile din februarie 1939 ceva s-a petrecut cu el.

Orb la orice vinovăţie, destinul poate fi înşelat cu distracţii fără importanţă. Dahlmann îşi făcuse rost, în seara aceea, de un exemplar

neobişnuit din *O mie şi una de nopţi* de Weil; dornic să-şi cerceteze preţiosul dar, n-a mai aşteptat să coboare ascensorul şi a urcat în grabă scările; în întuneric ceva i-a atins fruntea. Era un liliac? O pasăre? Pe chipul nevestei care i-a deschis uşa a citit groaza, iar mâna care şi-a trecut-o peste frunte i s-a umplut de sânge.

Muchea unei uşi de curând vopsită, pe care cineva uitase s-o închidă, era cea care-i făcuse această rană. Dahlmann a reuşit să doarmă, dar spre dimineaţă stătea cu ochii deschişi, şi din ceasul acela gustul tuturor lucrurilor i-a devenit insuportabil, atroce. Febra a pus stăpânire pe el, iar desenele din *O mie şi una de nopţi* au început să-i ilustreze coşmarurile. Prietenii şi neamurile îl vizitau şi-i surâdeau exagerat, spunându-i că-l găsesc foarte bine. Dahlmann îi asculta cu o uşoară stupoare şi se mira că aceştia nu-şi dădeau seama că el se află în Infern. Au trecut opt zile, ca şi opt secole. Într-o seară, medicul casei a venit împreună cu un medic nou şi l-au dus la sanatoriul din strada Ecuador, spunându-i că trebuie să-şi facă neapărat o radiografie. Dahlmann, în maşina de piaţă, s-a gândit că într-o locuinţă care n-ar fi a sa ar putea, în sfârşit, să doarmă. Se simţea fericit şi cu chef de vorbă; când au ajuns, l-au dezbrăcat, i-au fixat capul, l-au legat pe un pat, l-au iluminat până la orbire şi ameţeală, l-au ascultat şi cineva cu mască i-a introdus un ac în muşchii braţului. S-a trezit cu ameţeli, bandajat, într-o celulă care avea ceva de fântână adâncă şi, în zilele şi nopţile care au urmat operaţiei, a putut să-şi dea seama că până atunci nu locuise decât la marginea Infernului. Gheaţa nu-i lăsa în gură nici urmă de răcoare. Şi în aceste zile Dahlmann s-a urât pe el însuşi cu disperare; şi-a urât identitatea, nevoile corporale, umilinţa, barba care începea să-l irite. A suportat cu stoicism îngrijirile medicale, care erau foarte dureroase, dar când chirurgul i-a spus că era pe punctul de-a muri de septicemie, Dahlmann a început să plângă

îndurerat de propria-i soartă. Suferinţele fizice şi neîntrerupta prevestire a nopţilor pline de coşmaruri nu-i lăsaseră timp să se gândească la ceva atât de abstract ca moartea. Într-altă zi, chirurgul i-a spus că o să-i fie din ce în ce mai bine şi că, foarte curând, ar putea să plece în convalescenţă la ferma sa. În mod aproape de necrezut, ziua mult promisă a sosit. Realităţii îi plac simetriile şi uşoarele anacronisme; Dahlmann sosise la sanatoriu cu o maşină de piaţă, dar acum tot o astfel de maşină îl ducea spre Constitucion. Primul aer proaspăt de toamnă, după apăsarea înăbuşitoare a verii, era ca un simbol al destinului său salvat de la moarte şi febră. Oraşul, la şapte dimineaţa, nu pierduse încă aerul acela de casă bătrână pe care i-l aduce noaptea; străzile semănau cu nişte vestibule largi, pieţele erau ca nişte curţi. Dahlmann recunoştea oraşul plin de fericire, cu un început de ameţeală; cu câteva clipe mai înainte ca ochii să le fi văzut, îşi amintea colţurile, firmele, diferenţele modeste ale Buenos Aires-ului. Şi, în lumina galbenă a începutului de zi, toate lucrurile se întorceau la el.

Nimeni nu neagă faptul că Sudul începe dincolo de Ridavia. Dahlmann obişnuia să spună că acest fapt nu este o convenţie şi că cei care traversează această stradă pătrunde într-o lume mai veche şi mai hotărâtă. Din maşină căuta printre noile construcţii fereastra, gratiile, clopoţelul de la intrare, vestibulul şi curtea atât de intimă.

La intrarea în gară şi-a dat seama că-i mai rămâneau treizeci de minute. Şi-a amintit că într-o cafenea din strada Braziliei (la câţiva metri de casa Yrigoyen) exista un motan enorm, care se lăsa mângâiat de clienţi, ca o divinitate înşelătoare. A intrat. Motanul se afla aici, dormind. A cerut o ceaşcă de cafea, a îndulcit-o fără grabă, a gustat-o (această plăcere îi lipsise în sanatoriu) şi, în timp ce-şi trecea palmele peste blana neagră, se gândea că acest contact este iluzoriu şi că erau ca separaţi

de un geam, pentru că omul trăieşte în timp, în succesiunea lui, pe când magicul animal în actualitate, în eternitatea momentului.

Înapoia ultimului peron, trenul aştepta. Dahlmann a străbătut vagoanele şi a dat peste unul aproape gol. Şi-a aranjat valiza în plasă; când vagoanele s-au pus în mişcare, a deschis-o şi, după oarecare şovăială, a scos primul volum din *O mie şi una de nopţi*. A călători cu această carte atât de legată de povestea nefericirii lui era o dovadă că această nefericire fusese anulată şi o sfidare veselă şi ascunsă a forţelor răului frustrat.

De o parte şi de alta a trenului, oraşul se sfâşia în suburbii; această privelişte, iar mai apoi cea a grădinilor şi vilelor, i-au întârziat începerea lecturii. Adevărul e că Dahlmann a citit puţin; muntele de piatră magnetică şi geniul care jurase să-şi ucidă binefăcătorul erau, cine-ar putea să nege, minunate, dar nu mai minunate ca dimineaţa şi faptul de a fi. Fericirea îl făcea neatent la Şeherezada şi la miracolele ei trecătoare; Dahlmann închidea cartea şi se lăsa pur şi simplu să trăiască.

Prânzul (servit în castronaşe de metal lucitor, ca în îndepărtatele veri din copilărie) a fost o altă plăcută mulţumire tăcută.

Dimineaţa mă voi trezi la fermă, se gândea el, şi era ca şi când ar fi fost doi oameni: unul care înainta prin ziua de toamnă şi peste geografia patriei, iar un altul, sigilat într-un sanatoriu, supus unor servituţi metodice. A văzut case de cărămidă netencuită, încăpătoare şi încărcate de unghiuri, privind la nesfârşit trecerea trenurilor; a văzut călăreţi pe drumuri de ţară; a văzut râpe, lagune şi moşii întinse; a văzut nori imenşi, plini de lumină, care păreau de marmură, şi toate aceste lucruri erau întâmplătoare, ca nişte vise ale câmpiei. A crezut de asemeni că poate să recunoască arbori şi semănături, pe care nu le-a putut numi, pentru că

directa lui cunoaştere a câmpului era destul de redusă faţă de cunoaşterea nostalgică şi literară.

De câteva ori a adormit şi în vise trăia forţa de mişcare a trenului. Soarele alb şi neiertător de la amiază era deja dus şi în locul lui era un altul gălbui, cel care preceda înserarea şi care nu va întârzia mult şi va deveni roşu. Şi trenul părea deosebit; nu mai semăna cu cel de la Constitucion, când părăsise peronul: câmpia şi ceasurile îl străpunseseră, transfigurându-l. Afară, umbra mişcătoare a vagonului se lungea către orizont. Nimic nu tulbura ţărâna elementară, nici satele, nici alte semne omeneşti. Totul era vast, nesfârşit, dar în acelaşi timp era intim şi, într-un anume fel, secret. Pe câmpul fără margini nu era uneori nimic decât un taur. Singurătatea era perfectă, poate ostilă, şi Dahlmann putea să bănuiască, să creadă că nu călătorea numai spre Sud, ci şi către trecut. Din această conjunctură fantastică l-a trezit controlorul, care, văzându-i biletul, i-a atras atenţia că trenul nu-l va lăsa în gara dintotdeauna, ci în alta, puţin mai înainte, abia cunoscută de Dahlmann. (Omul i-a dat o explicaţie pe care Dahlmann nu s-a străduit nici măcar s-o audă, pentru că mecanismul acestor fapte nu-l interesa.)

Trenul, ascultător, s-a oprit aproape în mijlocul câmpiei. De partea cealaltă a liniilor se afla gara, care era ceva mai mult decât un peron acoperit. Nu exista nici un fel de vehicul, dar şeful şi-a dat cu părerea că poate ar putea să facă rost de unul la magazinul pe care i l-a arătat cam la zece, douăsprezece cuadras[1].

Dahlmann a primit să meargă până acolo, ca într-o aventură. Soarele apusese de mult, dar o splendoare, ultimă, exalta viaţa tăcută şi vie a câmpiei, înainte de a fi ştearsă de noapte. Mai mult pentru a face ca aceste lucruri să dureze încă, decât pentru a nu obosi, Dahlmann păşea încet, inspirând fericit mirosul de trifoi.

Magazinul, cândva, fusese roşu, dar anii îi împuţinaseră, spre binele său, această culoare violentă. Ceva din biata lui arhitectură i-a amintit de-o gravură în oţel, poate ceva din ediţia veche a cărţii *Paul şi Virginia*. La stănoagă erau legaţi câţiva cai. Înăuntru Dahlmann a crezut că-l recunoaşte pe patron; mai apoi şi-a dat seama că-l confundase cu cineva de la sanatoriu. Auzind despre ce e vorba, omul i-a promis că-i va da şareta; pentru a adăuga încă un fapt la acea zi, Dahlmann a primit să cineze aici.

La o altă masă, mâncau şi beau, gălăgioşi, nişte tineri, asupra cărora, la început, Dahlmann n-a stăruit cu privirea. Pe podea, sprijinit de tejghea, se adunase, nemişcat ca un lucru, un om foarte bătrân. Anii prea mulţi îl micşoraseră şi-l şlefuiseră ca apa pietrele sau ca generaţiile oamenii. Era întunecat, mic şi uscat, părând că trăieşte în afara timpului, în eternitate. Dahlmann i-a privit satisfăcut pălăria, poncho-u ţesut în casă, haina peticită, cizmele de mânz şi şi-a spus, amintindu-şi de inutilele discuţii cu oamenii din Nord sau din Entre Rios, că nu mai există gauchos din aceştia decât în Sud.

Dahlmann s-a apropiat de una din ferestre. Întunericul acoperise câmpia, dar miresmele şi foşnetele ei pătrundeau încă până aici, printre barele de fier. Patronul l-a servit cu sardele, iar după aceea i-a adus carne friptă; Dahlmann le-a făcut să alunece cu câteva căni de vin negru. Leneş, savura cu vârful limbii bucata de carne şi-şi lăsa privirile să se rotească prin localul puţin somnoros. Lampa cu gaz atârna de una din grinzi; cei de la masa de alături erau trei: doi păreau peoni scăpătaţi; celălalt, cu trăsături de indian, dure, bea cu pălăria pe cap. Dahlmann a simţit deodată o uşoară atingere a feţei. Lângă paharul de culoare închisă, pe una din dungile feţei de masă, se afla o mică bilă din miez de pâine. Asta era totul, dar cineva trebuie c-o aruncase.

Cei de la masa de alături păreau străini de el. Dahlmann, perplex, s-a hotărât să creadă că nu s-a întâmplat nimic şi a deschis volumul din *O mie şi una de nopţi* ca şi când ar fi vrut să ascundă adevărul. O bilă nouă l-a atins imediat şi, de data aceasta, peonii s-au pus pe râs. Dahlmann şi-a spus că nu era înfricoşat, dar că ar fi o nesăbuială din partea lui, în convalescenţă, să se lase târât într-o încăierare confuză cu nişte necunoscuţi. S-a hotărât să iasă; era deja în picioare, când patronul s-a apropiat de el, spunându-i cu un glas alarmant:

— Domnule Dahlmann, nu vă uitaţi la aceşti băieţi, care sunt pe jumătate veseli.

Dahlmann nu s-a mirat că acesta, acum, îl cunoştea, dar şi-a dat seama că vorbele de împăcare agravau, de fapt, situaţia. Înainte, provocarea peonilor era pentru cineva întâmplător, un nimenea; acum, provocarea era adresată lui, numelui lui, şi asta o ştiau toţi. Dahlmann l-a dat în lături pe patron şi s-a măsurat cu peonii, întrebându-i ce căutau.

Cel cu faţă de indian s-a oprit lângă el, legănându-se. Apoi l-a înjurat strigând, ca şi când ar fi fost foarte departe. Încerca să pară mai beat decât era, şi această exagerare era o batjocură şi o cruzime. Printre cuvinte grele şi obscenităţi, a ridicat în aer un cuţit lung, l-a făcut să sclipească şi, privindu-l, l-a lăsat în jos, invitându-l pe Dahlmann să se bată. Patronul s-a opus cu voce palidă, arătând că Dahlmann era dezarmat. În acest punct, s-a întâmplat ceva neprevăzut.

Dintr-un colţ, bătrânul gaucho, extatic, în care Dahlmann văzuse un cifru al Sudului (al Sudului său), i-a aruncat la picioare un cuţit fără teacă. Era ca şi cum Sudul ar fi hotărât ca Dahlmann să primească duelul. Dahlmann s-a aplecat să ia cuţitul şi şi-a dat seama de două lucruri. Mai întâi, că acest act instinctiv îl obliga să lupte. Apoi, că arma, în mâna lui neîndemânatică, nu-i servea pentru a se apăra, ci pentru a-şi justifica moartea.

Cândva se jucase cu un pumnal, ca toţi oamenii, dar în afară de faptul că loviturile trebuiesc date de jos în sus, cu tăişul înăuntru, nu mai învăţase nimic. În sanatoriu n-ar fi îngăduit să mi se întâmple aşa ceva, se gândi el.

— Să ieşim, i-a spus celălalt.

Au ieşit şi, dacă în Dahlmann nu mai era speranţă, nu era nici frică. Străbătând curtea, şi-a dat seama că a muri într-o luptă de cuţite, sub cerul deschis şi bătându-te, ar fi fost o eliberare pentru el, o fericire şi o sărbătoare. În prima noapte de sanatoriu, când i-au străpuns braţul, şi-a dat seama că, dacă el, atunci, ar fi putut să-şi aleagă sau să-şi viseze moartea, aceasta ar fi fost cea pe care şi-ar fi ales-o sau şi-ar fi visat-o.

Dahlmann strânge cu hotărâre cuţitul, pe care abia ştie să-l mânuiască, şi iese-n câmpie.

----

[1] O cuadră este egală cu 100 m

Table of Contents

Sudul

Table of Contents

Sudul 1